

Jovica M. Mikić¹
Univerzitet u Banjoj Luci
Filološki fakultet

TRETMAN FIGURATIVNIH ZNAČENJA U DVOJEZIČNIM ŠKOLSKIM REČNICIMA

Apstrakt: Tema ovog rada jeste izbor i leksikografski tretman figurativnih značenja u dva rečnika: francusko-srpskom rečniku za osnovnu školu i italijansko-srpskom rečniku za osnovnu i srednju školu. Na ovom korpusu najpre je izvršeno kvantitativno poređenje figurativnih značenja, zatim je izdvojeno po 18 srodnih reči da bi se detaljnije ispitale kvalitativne sličnosti i razlike, a potom su iste reči analizirane u opštim dvojezičnim rečnicima. Najvažniji rezultati analize jesu sledeći: broj obeleženih figurativnih značenja nesrazmerno je veći u rečniku namenjenom osnovnoj i srednjoj školi; prevodni ekvivalenti su isti ili veoma slični u oba školska rečnika, s tim što se način njihovog obeležavanja razlikuje; u oba školska rečnika navode se primeri za sva figurativna značenja; broj figurativnih značenja manji je nego u opštim rečnicima, ali je u oba školska rečnika njihovo obeležavanje i egzemplifikovanje doslednije. Rezultati su protumačeni ukrštenim uticajem leksikoloških, leksikografskih i didaktičkih faktora. Na kraju se iznosi stav da je odgovarajući tretman figurativnih značenja jedan od bitnih razloga zbog kojih dvojezični školski rečnici i dalje imaju svoje mesto u nastavi i učenju stranih jezika.

Ključne reči: dvojezični školski rečnik, figurativno značenje, leksikologija, leksikografija, nastava i učenje stranih jezika.

1. Uvod

U drugoj polovini 20. veka metaleksikografska istraživanja doživljavaju značajnu ekspanziju, ali su u početku ona bila usmerena gotovo isključivo na opšte jednojezične rečnike. Uprkos plodnoj izdavačkoj delatnosti i nespornom komercijalnom značaju, dvojezični rečnici postaju predmet intenzivnijih teorijskih razmatranja tek nekoliko

decenija kasnije, sredinom devedesetih godina (Béjoint, Toiron 1996: 5). Od tog doba objavljuju se radovi koji za tematiku imaju različite aspekte dvojezičnih rečnika, a među njima i rečnika namenjenih učenju stranih jezika. Pomenućemo neke od obrađivanih tema: dvojezični rečnici kao instrument za upoznavanje strane kulture (Celotti 2002, Cherifi 2009, Mahtout 2013); potencijal dvojezičnih pedagoških rečnika za razvijanje veštine pisanog razumevanja i za usvajanje leksike (Dias Loguercio 2013); uvodni tekstovi u dvojezičnim rečnicima (Emanuele 2014); dvojezični rečnici na CD-ROM-u (Lo Nostro 2005); načela koncipiranja dvojezičnih školskih rečnika (Pavlović Šajtinac 2017).

Istraživanje čije rezultate predstavljamo u ovom radu bavi se temom za koju, na osnovu dostupne literature, možemo reći da nije podrobnije ispitivana, a to su figurativna značenja u dvojezičnim školskim rečnicima. Smatrali smo podsticajnim da tretman figurativnih značenja analiziramo primenom komparativnog pristupa, to jest poređenjem francusko-srpskog rečnika za osnovnu školu i italijansko-srpskog rečnika za osnovnu i srednju školu, koje je u kratkom vremenskom razmaku objavila ista izdavačka kuća. Specifičnost korpusa ogleda se, dakle, u tome što se razmatraju dva srodna jezika i dva različita nivoa učenja. Ispitivanjem kvantitativnih i kvalitativnih aspekata pomenute tematike pokušali smo da utvrdimo sličnosti i razlike u odabiru, obeležavanju i egzemplifikaciji figurativnih značenja, i tako steknemo uvid u neka od načela kojima se autori rukovode i u operacije koje obavljaju tokom izrade ovog tipa rečnika.

Van okvira istraživanja ostaje nekoliko značajnih, komplementarnih tema vezanih za figurativna značenja, kao što je njihov tretman u srpsko-francuskom i srpsko-italijanskom rečniku, u rečnicima za druge jezike koji se uče u našim osnovnim i srednjim školama, te u elektronskim prevodiocima kojima učenici u poslednje vreme sve češće pribegavaju. Jedan od posrednih ciljeva ovog rada jeste da takva i slična istraživanja podstakne i eventualno usmeri.

2. Teorijski deo: terminološka određenja

U teorijskom delu predstavimo način na koji se u literaturi određuju pojmovi iz naslova rada i ukazaćemo na aspekte koji su značajni za empirijsko istraživanje čije rezultate prikazujemo u nastavku.

Dok se u jednojezičnim rečnicima isti jezik koristi za definisanje i tumačenje leksema, osnovni zadatak **dvojezičnih rečnika** jeste da uspostavi leksikografsku ekvivalenciju: da dovede u vezu lekseme polaznog jezika, koje se nazivaju leme, sa leksemama drugog jezika, koje se označavaju kao semantički ili leksikografski

ekvivalenti (Đukanović 1995: 10, Kostić-Tomović 2010: 45). Uspostavljanje ekvivalencije predstavlja suštinski problem dvojezične leksikografije, a razlog za to je semantički anizomorfizam prirodnih jezika, to jest činjenica da se „između leksema stranog ili ciljnog jezika i njegovog ekvivalenta u maternjem jeziku u većini slučajeva ne može staviti znak jednakosti” (Đukanović 1995: 10)². U literaturi se navodi više pojavnih oblika anizomorfizma: jednoj leksemi u jednom jeziku mogu da odgovaraju dve ili tri lekseme u drugom jeziku; lekseme u dva jezika ponekad imaju istu ili veoma sličnu formu ali različit sadržaj; odgovarajuće lekseme u dva jezika mogu imati različite gramatičke odlike; određeni termin iz jednog jezika može u drugom jeziku da ima drugačiji nivo opštosti; neke lekseme predstavljaju izraz sociokulturnih specifičnosti određene jezičke i društvene sredine i kao takve nemaju ekvivalenta u drugoj sredini (Đukanović 1995: 10; Marelllo 1996: 113; Šipka 2004: 68, 72, 167). Navedene činjenice impliciraju i anizomorfizam figurativnih značenja, a zadatak u našem istraživanju jeste da analiziramo lekseme sa figurativnim značenjem i njihove prevodne ekvivalente u dva dvojezična rečnika: francusko-srpskom i italijansko-srpskom. Naša komparativna analiza obuhvata, dakle, ciljne jezike koji su srodni, dok maternji jezik korisnika pripada različitoj jezičkoj porodici.

Za razliku od opštih rečnika, koji sa deskriptivne pozicije obrađuju najveći deo leksičkog fonda jednog jezika, specijalni rečnici predočavaju leksičku masu s nekim posebnim ciljem: njihovo težište može biti na leksici korišćenju u određenim oblastima ljudske delatnosti, na izdvojenom jezičkom nivou ili fenomenu, ili na posebnoj korisničkoj grupi (Kostić-Tomović 2010: 29–30, Popović 2009: 182, Šipka 2006: 163). Među specijalne rečnike ubrajaju se i rečnici namenjeni institucionalizovanom učenju jezika, za koje se u domaćoj glotodidaktičkoj literaturi koristi izraz didaktički ili školski rečnik. **Školski rečnik**, čiji je osnovni tip upravo dvojezični rečnik, prilagođen je potrebama nastave po obimu odrednica i po načinu njihove obrade: on sadrži leksiku tematski definisanu nastavnim programom i zastupljenu u udžbenicima, a način izlaganja u toj vrsti rečnika odlikuje se konciznošću, preciznošću i jasnoćom (Durbaba 2011: 141, Raičević 2011: 171). Ovi stavovi predstavljaju podsticaj da se u školskim rečnicima ispitaju uvrštena figurativna značenja i njihov tretman, kao i da se ona uporede sa figurativnim značenjem u odgovarajućim opštim dvojezičnim rečnicima. Pojedini autori navode

² Sa glotodidaktičkog stanovišta zanimljivo je pomenuti da većina učenika primenjuje ono što se naziva *hipoteza semantičke ekvivalencije*: oni polaze od pretpostavke da se usvajanje leksičkih značenja na L2 svodi na različito etiketiranje pojmova poznatih na L1, čime upravo prenebegavaju anizomorfizam jezika (Bogaards 1994: 148–149).

da je jedan od osnovnih principa u koncipiranju dvojezičnih školskih rečnika postepeno i graduelno usložnjavanje materijala, što u vezi sa polisemijom znači da na početnim nivoima treba dati prednost najučestalijim leksičko-semantičkim varijantama (Pavlović Šajtinac 2017: 153–155). Budući da je našim istraživanjem obuhvaćen jedan rečnik za osnovnu školu (francusko-srpski) i jedan rečnik za osnovnu i srednju školu (italijansko-srpski), na osnovu navedenog načela može se pretpostaviti da će u drugom rečniku figurativna značenja biti brojnija i razudjenija nego u prvom, i to upravo zbog nivoa učenja kojem je namenjen. Najzad, više autora ističe značaj kontekstualnih primera za uvrštene leksičke jedinice u dvojezičnom, a posebno u školskom rečniku (Blanco 1996: 103, Bogaards 1996: 148, Kostić-Tomović 2010: 33); zbog toga smatramo da pri analizi figurativnih značenja i ovoj komponenti rečničkog članka treba posvetiti posebnu pažnju.

Figurativna značenja ustaljeno se razmatraju u okviru **polisemije**, koja se definiše kao sposobnost lekseme da ima više različitih ali međusobno povezanih značenja ili kao razloženost značenja reči na manje značenjske celine (Dragičević 2010 : 129; Lehmann, Martin-Berthet 1998: 65; Niklas-Salminen 2015 : 93, 108; Samardžić 2011: 191; Šipka 2006: 40). Kod polisemnih reči, najfrekventnije ili najstarije značenje naziva se *osnovnim* ili *primarnim*, dok su ostala značenja *izvedena* ili *sekundarna*. Pošto su predmet ovog istraživanja dvojezični rečnici, pažnju ćemo obratiti na to da li se za figurativno značenje strane reči daje zaseban prevodni ekvivalent ili se pak za osnovni prevodni ekvivalent naznačava da ima i figurativno značenje.

Termin **figurativno značenje** koristi se za značenja nastala delovanjem metafore i metonimije, u okviru koje se ponekad izdvaja sinegdoha. Metaforom se naziva jezički mehanizam koji funkcioniše tako što se ime jednog pojma prenosi na drugi pojam na osnovu uočene sličnosti. Metonimija je figura u kojoj se jedan pojam označava imenom nekog drugog pojma koji je s njim u odnosu bliskosti ili zavisnosti. Sinegdoha se sastoji od prenošenja značenja jedne reči na drugu reč na osnovu logičke veze „deo – celina”. Pri analizi ćemo se osvrnuti i na to koji su od navedenih tipova figurativnih značenja najzastupljeniji u našem korpusu.

U literaturi se još ističe da leksikalizacija metafore predstavlja važan proces u nastanku idiomatskih ili polirematičkih izraza³, leksičkih jedinica sastavljenih od dva ili više samostalnih morfema. Kod ovih izraza utvrdili su se jedan oblik i jedno značenje, te su njihove osnovne odlike da označavaju jedinstven referent, da u govoru funkcionišu na potpuno isti način kao proste reči i da imaju veoma ograničenu sintaksičku autonomiju (Popović 2009: 98, Roberts 1996: 182, Samardžić 2011:

³ O različitim terminima kojima se označavaju ovi pojmovi vidi u: Marelllo 1996: 40.

177). Pošto ovi izrazi mogu da imaju figurativno značenje, i oni će u našoj analizi biti razmotreni kao zasebna potkategorija.

Što se tiče obeležavanja, kvalifikator *fig.* može biti znak figurativnog značenja ili figurativne upotrebe. U prvom slučaju on označava metaforu, metonimiju i sinegdohu u leksičkom sistemu; u drugom slučaju stavlja se uz primer koji ilustruje figurativnu upotrebu lekseme u okviru nekog realnog značenja ili pak uz kratku definiciju takve upotrebe (Gortan Premk 2011: 31). Iako se navedeni stav odnosi na deskriptivne jednojezične rečnike, on ukazuje na potrebu da se i u dvojezičnim rečnicima ispita da li se kvalifikator *fig.* koristi uz prevodni ekvivalent ili uz kontekstualizovani primer.

3. Metodologija istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste da se utvrde sličnosti i razlike u tretmanu figurativnih značenja u školskim rečnicima za dva strana jezika: *Francusko-srpskom srpsko-francuskom rečniku za osnovnu školu* (Dinić 2012) i *Italijansko-srpskom srpsko-italijanskom rečniku za osnovnu i srednju školu* (Stojković, Zavišić 2016). Prva hipoteza povezana je sa potencijalnom publikom navedenih rečnika i ona glasi: u rečniku za italijanski jezik figurativna značenja biće brojnija zbog činjenice da je taj rečnik namenjen i učenicima srednje škole. Druga hipoteza odnosi se na izbor i način predstavljanja figurativnih značenja, što znači da se pretpostavlja sličan tip figurativnog značenja, kao i sličan način obeležavanja prevodnog ekvivalenta sa figurativnim značenjem i kontekstualizovanog primera za figurativno značenje. Treća hipoteza tiče se odnosa između školskih i opštih rečnika: očekuje se da će u oba školska rečnika figurativna značenja biti manje brojna i drugačije predstavljena nego u odgovarajućim opštih rečnicima.

Osnovni korpus čine dva navedena rečnika, s tim što će biti pregledan samo deo sa odrednicama na stranom jeziku i prevodnim ekvivalentima na maternjem jeziku učenika (francusko-srpski i italijansko-srpski rečnik). Dodatni korpus uključen je radi temeljnije provere hipoteza, a sačinjen je od opštih dvojezičnih rečnika francuskog jezika i italijanskog jezika (Klajn 2000, Točanac et al. 2017), od opšteg rečnika srpskog jezika (Matica srpska 2011) i rečnika stranih reči (Klajn, Šipka 2007).

U oba rečnika osnovnog korpusa izdvojene su sve odrednice u okviru kojih su obeležena figurativna značenja, a dobijeni podaci statistički su obrađeni da bi se proverila zasnovanost prve pretpostavke. Naknadno su razmotrene odrednice sa figurativnim značenjima koje u oba rečnika imaju iste ili slične prevodne ekvivalente.

Na tom suženom uzorku, odabranom radi lakšeg poređenja figurativnih značenja, proverena je tačnost ostalih hipoteza: postojanje sličnosti i razlika u obeležavanju figurativnih značenja u dva školska rečnika, kao i odnos figurativnih značenja u školskim i opštim rečnicima.

Rezultati istraživanja trebalo bi da omoguće uvid u sledeće aspekte dvojezičnih školskih rečnika: postupke koje autori primenjuju u vezi sa tretmanom figurativnih značenja, različita opredeljenja autora kada je reč o izboru i obradi leksičkih jedinica, specifičan značaj pojedinih strukturnih komponenti u ovom tipu rečnika.

4. Rezultati i diskusija

Prikaz rezultata istraživanja organizovan je prema redosledu iznetih hipoteza, s tim što su opšte konstatacije ilustrovane pojedinim primerima iz pregledanih rečnika i praćene pokušajem da se iznesu verodostojne pretpostavke o razlozima ustanovljenih pojava.

4.1. Zastupljenost figurativnih značenja

Prvi korak u analizi predstavljalo je kvantitativno poređenje odrednica u okviru kojih se javljaju obeležena figurativna značenja, kao i prevodnih ekvivalenata i primera praćenih kvalifikatorom *fig.* Zatim je izdvojeno nekoliko potkategorija figurativnih značenja, što je omogućilo tumačenje uočenih sličnosti i razlika.

Uvidom u predgovore utvrđeno je da se rečnici razlikuju po obimu zastupljene leksike: u francusko-srpskom rečniku ukupan broj odrednica je oko 3700, a u italijansko-srpskom nešto više od 5000. Osim toga, uočen je nesrazmeran kvantitativan odnos obeleženih figurativnih značenja. Broj i procenat tako obeleženih odrednica bitno je veći u italijansko-srpskom rečniku (481 odrednica ili skoro 10%) nego u francusko-srpskom rečniku (38 odrednica ili oko 1%). U francusko-srpskom rečniku uglavnom je obeleženo po jedno figurativno značenje, dok u italijansko-srpskom rečniku postoji gotovo 100 odrednica u okviru kojih su obeležena dva, tri ili četiri figurativna značenja. U francusko-srpskom rečniku ukupan broj obeleženih figurativnih značenja iznosi 40, a u italijansko-srpskom rečniku 600.

U tumačenju takvog odnosa najpre treba pomenuti činjenicu da u italijansko-srpskom rečniku postoje odrednice sa figurativnim značenjem za koje ne postoji odgovarajuća odrednica u francusko-srpskom rečniku (*capriccioso (fig.) tempo capriccioso*, *labirinto (fig.) zbrka*, *oasi oaza (i fig.)*, *ricaricare 2. (fig.) dati novu*

snagu). Što se tiče ekvivalentnih odrednica, ustanovljeno je da se figurativno značenje ponekad navodi u oba rečnika (*déchirer 2. (fig.) cepati, gristi, razdirati: l'homme déchiré par le remords / la douleur – strappare (fig.) strappare il cuore*). Međutim, figurativna značenja u ovoj podgrupi navode se mnogo češće samo u italijansko-srpskom rečniku (*digerire (fig.) podnositi, trpeti; sangue (fig.) sangue blu; terreno (fig.) tastare, saggiare il terreno*). Navođenje figurativnog značenja samo u francusko-srpskom rečniku ograničeno je na dve reči (*front 2. (fig.) glava: Il marche le front haut, pouce 2. (fig.) donner un coup de pouce*). Figurativna značenja mogu da se javljaju u oba rečnika, ali da budu obeležena samo u jednom rečniku; takvih primera takođe ima mnogo više u italijansko-srpskom rečniku (*afferrare 2. (fig.) razumeti, shvatiti – saisir 4. shvatiti; fame (fig.) avere una fame da lupo – faim J'ai une faim de loup*); obrnuti slučaj zabeležen je samo jedanput (*position 2. (fig.) stav, gledište, stanovište – posizione položaj, mesto; pozicija, stav*).

Upadljiva kvantitativna razlika predstavlja rezultat ukrštenog uticaja dva različita činioca. Jedan je didaktičke prirode, a to je zahtev da se na srednjoškolskom nivou leksička kompetencija proširuje (učenjem novih leksema koje imaju i figurativna značenja) i produbljuje (usvajanjem figurativnih značenja leksema čije je osnovno značenje odranije poznato). S druge strane, veoma važnu ulogu ima i leksikografski faktor, a to je opredeljenje autora italijansko-srpskog rečnika da doslednije obeležavaju figurativna značenja. Ova okolnost može se dovesti u vezu sa stavom da na početnom nivou učenja jezika leksikografski opis u većoj meri treba da bude „rasterećen metalingvističke aparature, odnosno da bude primenjen princip jednostavnosti leksikografskog članka” (Piper, prema: Pavlović Šajtinac 2017: 153).

4.2. Postupci u predstavljanju figurativnih značenja

Tretman figurativnih značenja detaljnije je razmotren na uzorku sastavljenom od po 18 reči: trinaest konkretnih imenica, četiri prideva i jednog glagola. Odabrane reči imaju u francuskom i italijanskom jeziku prepoznatljivo slične oblike i isto poreklo: u dva slučaja reči dolaze iz grčkog jezika (*atmosphère/atmosfera; drame/dramma*), dok su ostale latinskog porekla (*bouillir/bollire; cage/gabbia; coup/colpo; fort, e / forte; ivre/ubriaco; montagne/montagna; nid/nido; note/nota; nuage/nuvola; obscur/oscuo; obstacle/ostacolo; œuf/uovo; oie/oca; ombre/ombra; os/osso; supérieur, e / superiore*). U vezi s tim uzorkom najpre je ispitano koji osnovni prevodni ekvivalenti imaju i figurativno značenje; zatim su razmotreni zasebni prevodni ekvivalenti za koje je eksplicitno navedeno da imaju figurativno značenje; najzad su analizirani

primeri, to jest izrazi i rečenice u kojima je data reč upotrebljena u figurativnom značenju.

Tabela 1. Osnovna značenja, figurativna značenja i primeri u školskim rečnicima

Francusko-srpski rečnik	Italijansko-srpski rečnik
atmosphère <i>n. f.</i> 1. atmosfera, vazduh. 2. (fig.): <i>une atmosphère de fête</i> slavljenička atmosfera.	atmosfera <i>s. f.</i> atmosfera. (fig.) <i>In questo ristorante c'è un'atmosfera piacevole.</i> U ovom restoranu je prijatna atmosfera.
bouillir <i>v. intr.</i> 1. ključati, vreti. 2. (fig.) kipeti, kiptati. <i>Il bout de rage.</i> Kipti od besa.	bollire <i>v. intr.</i> vreti, ključati. (fig.) <i>Qualcosa bolle in pentola.</i> Nešto se sprema.
cage <i>n. f.</i> kavez. <i>mettre en cage</i> zatvoriti u kavez; (fig.) staviti iza rešetaka, zatvoriti.	gabbia <i>s. f.</i> kavez. (fig.) <i>vivere in una gabbia dorata</i> živeti u zlatnom kavezu.
coup <i>n. m.</i> 1. udarac. <i>coup de foudre</i> grom; (fig.) ljubav na prvi pogled.	colpo <i>s. m.</i> 1. udar, udarac. (fig.) <i>colpo di fulmine</i> udar groma, ljubav na prvi pogled. (fig.) <i>Mi hai fatto venire un colpo!</i> Kako si me uplašio!
drame <i>n. m.</i> drama (i fig.). <i>Ce n'est pas un drame!</i> Nije nikakva drama! / Ništa strašno!	dramma <i>s. m.</i> drama (i fig.). <i>La sua vita è un dramma!</i> Njen život je drama!
fort, e adj. jak, snažan. (fig.) <i>être fort en</i> biti potkovan, dobro znati: <i>Elle est forte en maths.</i> Matematika joj odlično ide.	forte <i>agg.</i> 1. jak, snažan; čvrst; 2. (fig.) glavni. <i>Sei forte in fisica.</i> Odličan si u fizici. <i>piatto forte</i> glavno jelo; <i>pezzo forte</i> glavna tačka programa.
ivre <i>adj.</i> 1. pijan; 2. (fig.) opijen, van sebe. <i>ivre de joie</i> van sebe od radosti.	ubriaco <i>agg.</i> pijan; (fig.) opijen. (fig.) <i>Sei ubriaca?</i> Da li si pijana? (Šta to radiš / govoriš?) <i>Sono ubriachi d'amore.</i> Pijani su od ljubavi.
montagne <i>n. f.</i> planina, gora. (fig.) <i>une montagne de gomila</i> , mnoštvo, brdo, hrpa: <i>une montagne de livres</i> brdo knjiga.	montagna <i>s. f.</i> planina. (fig.) <i>una montagna di</i> mnoštvo, brdo: <i>In bagno ha trovato una montagna di panni sporchi.</i> U kupatilu je pronašla gomilu prljavog veša.
nid <i>n. m.</i> 1. gnezdo; (fig.) stančić, gnezdo. <i>nid d'amoureux</i> ljubavno gnezdo.	nido <i>s. m.</i> gnezdo (i fig.). (fig.) <i>nido d'amore</i> ljubavno gnezdo.

<p>note <i>n. f.</i> 1. beleška, napomena, primedba. 5. (fig.) <i>prendre (bonne) note de quelque chose</i> (dobro) upamtiti / primiti k znanju.</p>	<p>nota <i>s. f.</i> 1. napomena, zabeleška, nota; primedba. <i>prendere nota di qualcosa</i> zabeležiti nešto; (fig.) primiti k znanju; zapamtiti; (fig.) <i>trovare la nota giusta</i> pronaći pravi ton.</p>
<p>nuage <i>n. m.</i> oblak. <i>sans nuages</i> bez oblačka; (fig.) bez smetnji / teškoća: <i>avenir sans nuages</i> svetla budućnost.</p>	<p>nuvola <i>s. f.</i> oblak. (fig.) <i>Hai sempre la testa tra le nuvole</i>. Uvek si glavom u oblacima; (fig.) <i>cascare dalle nuvole</i> iznenaditi se, biti zatečen (nekom vešću).</p>
<p>obscur, e <i>adj.</i> 1. taman, mračan; 2. (fig.) nerazumljiv, nejasan; 3. povučen, skroman: <i>mener une vie obscure</i> voditi povučen život. <i>un récit obscur</i> nerazumljiva priča.</p>	<p>oscuro <i>agg.</i> 1. taman, mračan; 2. (fig.) nerazumljiv, nejasan. <i>È un passo oscuro</i>. Taj odlomak je nerazumljiv.</p>
<p>obstacle <i>n. m.</i> 1. prepreka, zapreka, barijera; 2. (fig.) smetnja, teškoća, prepreka. <i>Je suis sûr que vous rencontrerez de nombreux obstacles</i>. Siguran sam da ćete naići na mnoge smetnje.</p>	<p>ostacolo, s. m. 1. prepreka (i fig.); smetnja. <i>Non rinunciare al primo ostacolo</i>. Nemoj da odustaneš pred prvom preprekom. <i>Siamo riusciti a superare tutti gli ostacoli</i>. Uspeli smo da savladamo sve prepreke.</p>
<p>œuf <i>n. m.</i> jaje. <i>marcher sur des œufs</i> hodati kao po jajima, postupati veoma obazrivo.</p>	<p>uovo <i>s. m.</i> jaje. (fig.) <i>cercare il pelo nell'uovo</i> tražiti dlaku u jajetu. <i>Meglio un uovo oggi che una gallina domani</i> Bolje vrabac u ruci nego golub na grani.</p>
<p>oie <i>n. f.</i> guska. (fig.) <i>oie blanche</i> guska, glupača, kokoška, naivka.</p>	<p>oca <i>s. f.</i> guska (i fig.). (fig.) <i>Che oca!</i> Kakva guska (glupača)!</p>
<p>ombre <i>n. f.</i> 1. senka, sen. (fig.) <i>dans l'ombre</i> u senci, neprimećen, u anonimnosti.</p>	<p>ombra <i>s. f.</i> 1. hlad. (fig.) <i>Marco ha paura della propria ombra</i>. Marko se boji sopstvene senke.</p>
<p>os <i>n. m.</i> kost. (fig.) <i>en chair et en os</i> glavom i bradom, lično.</p>	<p>osso <i>s. m.</i> kost, koska. (fig.) <i>Siamo tutti uomini di carne e ossa</i>. Svi smo mi ljudi od krvi i mesa.</p>
<p>supérieur, e <i>adj.</i> 1. gornji, viši (od), iznad; 3. (fig.) superioran, bolji, nadmoćan.</p>	<p>superiore <i>agg.</i> viši, gornji. (fig.) <i>Devi essere superiore ai petegolezzi!</i> Treba da si iznad tračeva!</p>

Uz prethodnu napomenu da su osnovni prevodni ekvivalenti gotovo identični u dva rečnika (*bouillir 1. ključati, vreti – bollire 1. vreti, ključati; nid 1. gnezdo – nido gnezdo; obscur 1. taman, mračan – oscuro 1. taman, mračan*), prvo zapažanje u vezi sa figurativnim značenjem glasi da prevodni ekvivalenti ne postoje u svim odrednicama. Što se tiče obeležavanja osnovnog prevodnog ekvivalenta koji ima i figurativno značenje, taj postupak je u italijansko-srpskom rečniku primenjen u četiri slučaja (*dramma – drama (i fig.)*, *nido – gnezdo (i fig.)*, *ostacolo – prepreka (i fig.)*, *oca – guska (i fig.)*), a u francusko-srpskom rečniku jedanput (*drame – drama (i fig.)*). Kada je reč o zasebnim prevodima sa obeleženim figurativnim značenjima, u francusko-srpskom rečniku ima ih šest (*bouillir – (fig.) kipteti, kiptati; ivre – (fig.) opijen, van sebe; nid – (fig.) stančić, gnezdo; obscur – (fig.) nerazumljiv, nejasan; obstacle – (fig.) smetnja, teškoća; supérieur – (fig.) superioran, bolji, nadmoćan*), a u italijansko-srpskom rečniku tri (*forte – (fig.) glavni; ubriaco – (fig.) opijen; oscuro – (fig.) nerazumljiv, nejasan*).

Kao posebna potkategorija mogu se izdvojiti reči stranog porekla u srpskom jeziku koje imaju sličan oblik, isto poreklo i značenje koje odgovara figurativnom značenju u francuskom i italijanskom jeziku: *atmosfera 2. fig. okolina, prilike, raspoloženje; drama 2. fig. uzbudljiv, potresan događaj; nota 4. prizvuk, obeležje, izraz određenog raspoloženja; opskuran 2. nerazumljiv, neshvatljiv, nejasan, mutan, 3. fig. nedovoljno poznat, nepristupačan; potajan, prikriven; superioran 1.a. koji nadmašuje druge svojim vrlinama i sposobnostima; značajniji, vredniji; nadmoćan* (Klajn, Šipka 2007). Neke od tih reči iskorišćene su u prevodu ekvivalenta ili primera u oba rečnika (*atmosfera, slavljenička/prijatna atmosfera; drama (i fig.)*, *Nije nikakva drama / Njen život je drama!*) ili samo u francusko-srpskom rečniku (*(fig.) superioran*). Kod imenice *note/nota* i prideva *obscur/oscuro* odgovarajuće srpske reči nisu navedene: u prvom slučaju zbog toga što se u primerima daje drugačije figurativno značenje, a u drugom verovatno zato što su autori smatrali da je odgovarajuća reč na srpskom nepoznata učenicima ili da nije neophodno da je nauče.

Poređenje sa rečnikom srpskog jezika ukazuje na to da još neki osnovni prevodni ekvivalenti imaju i figurativno značenje: *ključati 3. fig. a. snažno se ispoljavati, kipteti (o mislima i osećanjima); jak 8. koji nešto dobro zna, upućen u nešto: ~u nemačkom, ~u pevanju, ~šabista; pijan 1. b. omamljen, zanesen, ponesen kakvim osećanjem, oduševljen, euforičan: ~čovek, ~od sreće* (Matica srpska 2011). S druge strane, pojedini prevodni ekvivalenti označeni u školskim rečnicima kao figurativni, u *Rečniku srpskog jezika* imaju i osnovno značenje: *kipeti 1. prelivati se preko ruba posude pri jakom ključanju tečnosti; izbacivati ključalu tečnost* (Isto). Prethodne napomene

ukazuju na to da u oba rečnika postoji po deset osnovnih prevodnih ekvivalenata uz koje bi mogla da stoji napomena da imaju i figurativno značenje.

Uz samo jedan izuzetak, kontekstualizovani primeri za figurativna značenja postoje u okviru svih odrednica. Primeri su često isti ili veoma slični u dva jezika (*coup de foudre* / (*fig.*) *colpo di fulmine*; *Elle est forte en maths* / *Sei forte in fisica*; *nid d'amoureux* / (*fig.*) *nido d'amore*; (*fig.*) *prendre (bonne) note de quelque chose* / *prendere nota di qualcosa*; *un récit obscur* / *È un passo oscuro*). Kada je reč o obeležavanju, zapažena je pojava da se oznaka za figurativno značenje ne navodi uz prevodni ekvivalent, već samo uz odgovarajući primer ili njegov prevod (*mettre en cage* – zatvoriti u kavez; (*fig.*) staviti iza rešetaka, zatvoriti, (*fig.*) *marcher sur des œufs*, (*fig.*) *en chair et en os*; (*fig.*) *In questo ristorante c'è un'atmosfera piacevole*, (*fig.*) *vivere in una gabbia dorata*). U oba rečnika nailazimo i na tzv. prave idiomatske izraze ((*fig.*) *marcher sur des œufs*; (*fig.*) *cascare dalle nuvole*) i na izraze koji osim prenesenog mogu da imaju i doslovno značenje (*mettre en cage* – zatvoriti u kavez; (*fig.*) staviti iza rešetaka, zatvoriti; *colpo di fulmine* – udar грома, ljubav na prvi pogled) (up. Roberts 1996: 183). U italijansko-srpskom rečniku primeri se češće sastoje od rečenica ((*fig.*) *In questo ristorante c'è un'atmosfera piacevole*, *In bagno ha trovato una montagna di panni sporchi*), dok se u francusko-srpskom rečniku češće daju sintagme ((*fig.*) *une atmosphère de fête*, *une montagne de livres*). Što se tiče prevodnih ekvivalenata, u većini slučajeva figurativni izrazi koriste se i na srpskom jeziku ((*fig.*) *staviti iza rešetaka*, *hodati kao po jajima*, *glavom i bradom*; *živeti u zlatnom kavezu*, *Uvek si glavom u oblacima*, *Bolje vrabac u ruci nego golub na grani*).

Podrobnije razmatranje odabranog uzorka dodatno potvrđuje ukršten uticaj različitih faktora na tretman figurativnih značenja. U oba rečnika preovlađuju metaforičke asocijacije (od konkretnog ka apstraktnom), što potvrđuje stav da je ljudska spoznaja u velikoj meri metaforička te da je metafora nezaobilazan mehanizam na svim kognitivnim poljima (Dragičević 2010: 150). Sličnost pojedinih figurativnih značenja, računajući i ona u primerima, može se protumačiti činjenicom da francuski i italijanski pripadaju istoj jezičkoj porodici, a upotreba sličnih primera i u prevodu na srpski upućuje na postojanje jezičkih univerzalija. Što se tiče obeležavanja figurativnih značenja, ono nije uslovljeno čvrstim leksikološkim zakonitostima koja bi bila različita u dva jezika, već pristup u znatnoj meri zavisi od leksikografskih opredeljenja autora. Autori oba rečnika posvetili su veliku pažnju primerima sa figurativnim značenjem; smatramo da za to postoji didaktičko opravdanje, jer je navođenje primera nametnuto potrebom da dvojezični školski rečnik pruži podatke o upotrebi jezičkih jedinica. S druge strane, navođenje primera povezano je i sa leksikološkim aspektima, što konkretno znači da se figurativno

značenje ponekad može shvatiti tek u posebnom kontekstu (Dragičević 2010: 134, 151). To opravdava prisustvo izraza u kojima je neophodna upotreba determinatora (*une atmosphère de fête, forte en maths; una montagna di panni sporchi, superiore ai petegolezzi*), kao i idiomatskih izraza čije se značenje ne može izvesti iz značenja sastavnih delova (*coup de foudre, marcher sur des œufs, en chair et en os; colpo di fulmine, cascare dalle nuvole, cercare il pelo nell'uovo*). Opređenije da se figurativni izrazi koriste i u prevodu na srpski jezik usklađeno je sa stavom da ekvivalentne idiomatske izraze treba potražiti i na maternjem jeziku kako bi se zadržao idiomatski karakter izraza na stranom jeziku (Roberts 1996: 192).

4.3. Poređenje figurativnih značenja u opštim i školskim rečnicima

Izdvojene odrednice iz školskih rečnika razmotrene su i u opštem francusko-srpskom i italijansko-srpskom rečniku, kako bi se utvrdile sličnosti i razlike u prevodnim ekvivalentima i primerima za figurativna značenja. Na osnovu tih podataka razmotren je uticaj opštih rečnika na školske rečnike i ispitano je prilagođavanje odrednica po obimu i načinu obrade u školskim rečnicima.

Tabela 2. Osnovna značenja, figurativna značenja i primeri u opštim rečnicima

Francusko-srpski rečnik	Italijansko-srpski rečnik
atmosphère <i>n. f.</i> 1. atmosfera, vazduh 2. atmosfera, raspoloženje, ambijent: <i>une atmosphère de fête</i> slavljenička atmosfera.	atmosfera <i>s. f.</i> atmosfera (i fig.)
bouillir <i>v. intr.</i> 1. ključati, vreti; 3. kipeti, kiptati: <i>Il bout de rage</i> . Kipti od besa.	bollire <i>v. intr.</i> vreti, ključati; <i>Sappiamo quello che bolle in pentola</i> Znamo mi šta se sprema.
case <i>n. f.</i> 1. kavez. 2. (fig.) zatvor: <i>mettre en cage</i> staviti iza rešetaka, strpati u zatvor 3. kućište : <i>case d'horloge</i> kućište zidnog sata.	gabbia <i>s. f.</i> 1. kavez, krletka; (fig.) <i>mettere in gabbia qualcuno</i> baciti koga u zatvor. 2. ograđen prostor, pregrada: <i>gabbia degli imputati</i> prostor za optuženike (u sudu).

<p>coup <i>n. m.</i> 1. udar, udarac. 2. nalet, iznenadni udar <i>coup de foudre</i> udar groma, grmljavina (fig.) ljubav na prvi pogled.</p>	<p>colpo <i>s. m.</i> 1. udar, udarac; <i>colpo di fulmine</i> udar groma, (fig.) ljubav na prvi pogled. 4. pokušaj, poduhvat: <i>colpo da maestro</i> majstorski izveden poduhvat. 5. nastup, napad bolesti: <i>colpo della strega</i> bol u krstima, lumbago.</p>
<p>drame <i>n. m.</i> 1. drama, dramski, pozorišni komad. 2. tragedija, katastrofa, drama, dramatični tok događaja: <i>Ce n'est pas si grave, il ne faut pas en faire un drame!</i> Nije ništa strašno, ne treba od toga praviti dramu!</p>	<p>dramma <i>s.m.</i> drama (i fig.)</p>
<p>fort, e <i>adj.</i> 1. jak, snažan; 6. <i>être fort en</i> biti potkovan, dobro znati (nešto): <i>Elle est forte en maths.</i> Matematika joj odlično ide.</p>	<p>forte <i>agg.</i> 1. jak, snažan. <i>piatto forte</i> glavno jelo; <i>pezzo forte</i> glavna tačka programa (i fig.). 3. hrabar; plemenit; ponosit.</p>
<p>ivre <i>adj.</i> 1. pijan; 2. opijen, van sebe: <i>ivre de joie</i> van sebe od radosti.</p>	<p>ubriaco <i>agg.</i> pijan; (fig.) opijen.</p>
<p>montagne <i>n. f.</i> planina, gora; <i>une montagne de</i> gomila, mnoštvo, brdo: <i>une montagne de livres</i> brdo knjiga.</p>	<p>montagna <i>s. f.</i> planina; <i>una montagna di libri</i> (fig.) brdo knjiga.</p>
<p>nid <i>n. m.</i> 1. gnezdo. 3. stanić, gnezdo: <i>nid d'amoureux</i> ljubavno gnezdo. 4. skrovište, jazbina.</p>	<p>nido <i>s. m.</i> gnezdo (i fig.): <i>nido di briganti</i> razbojnička jazbina.</p>
<p>note <i>n. f.</i> 1. nota, ton. 2. nota, pečat <i>prendre (bonne) note de quelque chose</i> (dobro) upamtiti, primiti k znanju.</p>	<p>nota <i>s. f.</i> 1. znak, oznaka, obeležje. 3. zapažanje: <i>prendere nota di qualcosa</i> zapaziti nešto. 4. nota: <i>trovare la nota giusta</i> (i fig.) pogoditi pravi način; <i>le dolenti note</i> (fig.) setni tonovi, jadikovanje; bolna tačka.</p>
<p>nuage <i>n. m.</i> 1. oblak; <i>dans les nuages</i> u oblacima, zanesen, rasejan. 2. smetnja, senka, tmina, oblak: <i>avenir sans nuages</i> svetla budućnost.</p>	<p>nuvola <i>s. f.</i> oblak: <i>cascare (cadere) dalle nuvole</i> zaprepastiti se; biti iznenađen, zatečen (neočekivanom vešću).</p>

<p>obscur, e <i>adj.</i> 1. taman, mračan, opskuran. 2. nerazumljiv, nejasan: <i>un récit obscur</i> nerazumljiva priča. 4. neugledan, nepoznat: <i>auteur obscur</i> nepoznat pisac.</p>	<p>oscuro <i>agg.</i> 1. mračan, taman, zagasit. 2. nejasan, mutan, nerazumljiv: <i>passo oscuro</i> nejasan deo teksta; 3. nepoznat, opskuran: <i>ebbe oscuri natali</i> bio je poreklom iz skromne, nepoznate porodice.</p>
<p>obstacle <i>n. m.</i> 1. prepreka, zapreka, barijera. 2. smetnja, teškoća, prepreka: <i>Je suis sûr que vous rencontrerez de nombreux obstacles.</i> Siguran sam da ćete naići na mnoge smetnje.</p>	<p>ostacolo, s. m. prepreka, smetnja; prepona: <i>essere d'ostacolo</i> biti na smetnji; <i>interporre ostacoli</i> praviti smetnje.</p>
<p>œuf <i>n. m.</i> 1. jaje; <i>marcher sur des œufs</i> hodati kao po jajima, postupati veoma obazrivo. 4. zametak, klica, početak: <i>dans l'œuf</i> u zametku.</p>	<p>uovo <i>s. m.</i> jaje. <i>fig.</i> vrsta finog muslina; <i>testa d'uovo</i> intelektualac; <i>rompere le uova nel paniere a qualcuno</i> kvariti kome posao. <i>Meglio un uovo oggi che una gallina domani</i> (posl.) bolje vrabac u ruci nego golub na grani.</p>
<p>oie <i>n. f.</i> guska; <i>oie blanche</i> glupača, naivka, guska, kokoška.</p>	<p>oca <i>s. f.</i> guska (i <i>fig.</i>) <i>pelle d'oca</i> naježena koža.</p>
<p>ombre <i>n. f.</i> 1. senka, sen. 3. tračak, trag, trunka, mrvica: <i>l'ombre d'un doute</i> tračak sumnje. <i>loc. adv.</i> 3. <i>dans l'ombre</i> u senci, neprimećen, anonimn.</p>	<p>ombra <i>s. f.</i> senka; hlad, hladovina; (<i>fig.</i>) sen, duša pokojnika. <i>prendere ombra</i> posumnjati, postati sumnjičav; <i>uvrediti se.</i></p>
<p>os <i>n. m.</i> 1. kost; (<i>fig.</i>) <i>en chair et en os</i> glavom i bradom, lično. <i>fig.</i> <i>paquet, sac d'os</i> kost i koža.</p>	<p>osso <i>s. m.</i> kost; (<i>fig.</i>) <i>osso di balena</i> ribrlja kost, fišbajn; <i>ho le ossa rotte</i> (<i>fig.</i>) mrtav sam umoran; <i>essere di carne e ossa</i> biti čovek od krvi i mesa.</p>
<p>supérieur, eure <i>adj.</i> 1. gornji, viši. 2. superioran, bolji, nadmoćan: <i>Notre équipe est-elle supérieure à la leur?</i> Da li je naša ekipa bolja od njihove? 3. ohol, osion: <i>d'un air supérieur</i> nadmenog izraza, s visine. 4. nadređen, rukovodeći: <i>cadres supérieurs</i> rukovodeći kadar.</p>	<p>superiore <i>agg.</i> 1. gornji, viši. 2. superioran; nadmoćan, izvrstan; bolji: <i>essere superiore alle chiacchiere</i> gordo prezirati ogovaranja.</p>

Poređenje opštih rečnika i školskih rečnika pokazuje da, uz retka odstupanja, postoji načelna podudarnost prevodnih ekvivalenata za osnovna značenja, te da opšti rečnici nude više prevodnih ekvivalenata od školskih rečnika. Što se tiče figurativnih značenja koja postoje i u školskim i u opštim rečnicima, uočavaju se tri pojave: a) prevodni ekvivalenti su isti (*ivre* – *opijen, van sebe*; *nido* – *gnezdo (i fig.)*); b) u opštem italijanskom rečniku daje se više prevodnih ekvivalenata (*oscuro* – *nejasan, mutan, nerazumljiv*); c) u oba opšta rečnika, ali češće u francusko-srpskom, za figurativna značenja navode se prevodni ekvivalenti koji u školskim rečnicima ne postoje (*drame* – 2. *tragedija, katastrofa, drama, dramatični tok događaja, nuage* – 2. *smetnja, senka, tmina, oblak*; *superiore* – 2. *superioran; nadmoćan, izvrstan; bolji*). Kada je reč o primerima i njihovim prevodima, oni su u opštem i školskom francusko-srpskom rečniku identični; razlika postoji samo u odrednicama *drame*, gde se daje drugačiji primer (*Ce n'est pas si grave, il ne faut pas en faire un drame! Nije ništa strašno, ne treba od toga praviti dramu!*), i *supérieur*, koja sadrži primer jedino u opštem rečniku (*Notre équipe est-elle supérieure à la leur? Da li je naša ekipa bolja od njihove?*). U opštem italijansko-srpskom rečniku odstupanja u vezi sa primerima su češća (*gabbia* – (*fig.*) *mettere in gabbia qualcuno baciti koga u zatvor*; *montagna* – *una montagna di libri (fig.) brdo knjiga*; *nido* – *nido di briganti razbojnička jazbina*; *ombra* – *prendere ombra posumnjati, postati sumnjičav; urediti se*); u ovom rečniku u nekoliko slučajeva za figurativno značenje ne daju se kontekstualizovani primeri (*atmosfera, dramma, ubriaco*). U oba opšta rečnika započinje se da figurativna značenja, izrazi ili primeri ponekad nisu obeleženi kvalifikatorom *fig.* kao u školskom rečniku (*bouillir, fort, ivre, montagne, nid, obscur, obstacle, oie; bollire, nota, nuvola, oscuro, oca, ombra, osso, superiore*).

U oba opšta rečnika postoji po nekoliko figurativnih značenja koja se ne navode u školskim rečnicima, a koja su najčešće praćena primerima (*nid* – 4. *skrovište, jazbina*; *obscur* – 4. *neugledan, nepoznat: auteur obscur nepoznat pisac*; *ombre* – 3. *tračak, trag, trunka, mrvica: l'ombre d'un doute tračak sumnje*; *gabbia* – 2. *ograđen prostor, pregrada: gabbia degli imputati prostor za optuženike (u sudu)*; *oscuro* – 3. *nepoznat, opskuran: ebbe oscuri natali bio je poreklom iz skromne, nepoznate porodice*). Navedena figurativna značenja najčešće nisu praćena kvalifikatorom *fig.*

Sa leksikografskog stanovišta može se zaključiti da uticaj opštih rečnika na tretman figurativnih značenja postoji u oba školska rečnika; uz to se u školskom francusko-srpskom rečniku može govoriti o gotovo potpunoj podudarnosti prevodnih ekvivalenata i kontekstualizovanih primera. Drugi zaključak glasi da je obeležavanje kvalifikatorom *fig.* doslednije sprovedeno u školskim rečnicima nego u opštim rečnicima. Najzad, u oba školska rečnika izvršena je selekcija, što znači

da nisu uvrštena sva figurativna značenja koja postoje u odgovarajućem opštem dvojezičnom rečniku. Ukoliko se podaci tumače iz didaktičke perspektive, može se najpre reći da je u oba školska rečnika izvršeno prilagođavanje po obimu, što znači da je redukovan broj figurativnih značenja. Prilagođavanje po načinu obrade ogleđa se pre svega u tome što se u školskim rečnicima neizostavno navode primeri za figurativna značenja.

5. Zaključak

Rezultati istraživanja u znatnoj meri se poklapaju sa iznetim hipotezama. Prva pretpostavka u potpunosti je potvrđena jer je broj figurativnih značenja u italijansko-srpskom rečniku, namenjenom osnovnoj i srednjoj školi, veći nego u francusko-srpskom rečniku, čije je korišćenje predviđeno samo u osnovnoj školi. Glavni uzrok ustanovljene razlike jeste potreba da se leksički fond na srednjoškolskom nivou produbljuje i proširuje, što podrazumeva i dodatno ovladavanje figurativnim značenjima. Međutim, nesrazmerno veći broj prevodnih ekvivalenata i primera mora se pripisati i činjenici da su u rečniku za osnovnu i srednju školu figurativna značenja obeležena mnogo češće nego u rečniku za osnovnu školu, gde se i može očekivati ređa upotreba metalingvističke aparature.

Druga hipoteza, koja se tiče vrste figurativnih značenja i načina njihovog obeležavanja, potvrđena je samo delimično. Uz razumljive razlike između dva jezika, identifikovana su ista ili slična figurativna značenja, među kojima je daleko najčešća metafora od konkretnog ka apstraktnom. U vezi sa obeležavanjem figurativnih značenja, prethodno zapažanje treba dopuniti napomenom da se prevodni ekvivalenti sa figurativnim značenjem ne daju u svim odrednicama i da se obeležena značenja razlikuju u dva rečnika. Uz to, rezultati analize pokazuju i nepotpunu doslednost u obeležavanju prevodnih ekvivalenata koji, prema rečniku srpskog jezika, mogu da imaju i figurativno značenje. Ipak, sa didaktičkog stanovišta može se postaviti pitanje da li je sveobuhvatno i dosledno obeležavanje moguće, i da li je ono uopšte potrebno s obzirom na namenu ove vrste rečnika. Iz iste perspektive potrebno je istaći značaj primera za figurativna značenja, koji postoje u okviru svih razmotrenih odrednica i ustaljeno su obeleženi kvalifikatorom *fig.*

Treća hipoteza takođe je načelno potvrđena: u oba školska rečnika postoji manje figurativnih značenja nego u odgovarajućem opštem rečniku, što znači da je realizovano prilagođavanje po obimu. Prilagođavanje po načinu obrade ogleđa se pre svega u obaveznom navođenju primera za figurativno značenje; odstupanja između

opšteg francuskog rečnika i školskog francuskog rečnika gotovo su zanemarljiva⁴, dok su razlike u italijanskom školskom rečniku verovatno uslovljene korišćenjem drugih izvora pored navedenog opšteg rečnika.

Rezultati istraživanja ukazuju na to da izbor i adekvatna obrada figurativnih značenja predstavljaju delikatan zadatak u izradi dvojezičnih školskih rečnika, jer se autori suočavaju sa brojnim mogućnostima i nedoumicama, pri čijem se prevazilaženju ne mogu uvek osloniti na strogo određene leksikološke, leksikografske i glotodidaktičke principe. Takođe, tretman figurativnih značenja jeste važan aspekt u ovom tipu rečnika, jer odabir figurativnih značenja, adekvatnih prevodnih ekvivalenata, a naročito kontekstualizovanih primera, treba da budu u funkciji razvoja jezičko-komunikativne kompetencije učenika. Najzad, smatramo da adekvatan tretman figurativnih značenja predstavlja jedan od razloga zbog kojih štampani dvojezični školski rečnici imaju svoju ulogu u nastavi i učenju stranih jezika čak i u doba sve rasprostranjenijeg korišćenja elektronskih rečnika ili prevodilaca. Naime, pojedini glotodidaktičari napominju da zbog neujednačenog leksikografskog kvaliteta i nedovoljne pouzdanosti učenicima treba „pravovremeno skrenuti pažnju na ograničene mogućnosti upotrebe ovakvih rečnika” (Durbaba 2011: 141). Osim toga, empirijska istraživanja pokazuju da su i sami učenici svesni da elektronski prevodioci imaju određena ograničenja i manjkavosti, među kojima se pominju doslovno prevođenje, loša ponuda sinonima i prevoda za polisemne reči, nedostatak kontekstualizovanih primera (Mazet, Mikić 2016: 69). Iz navedenih razloga, na aktuelnosti nije izgubio stav iznet još pre više od dvadeset godina, a po kojem dvojezične rečnike namenjene učenju nipošto ne treba izbegavati, već neprestano poboljšavati njihov kvalitet i prilagođavati ih potrebama učenika (Bogaards 1994: 223).

Literatura

1. Béjoint, Henri, Philippe Thoiron (1996), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot.
2. Blanco, Xavier (1996), „Élaboration et réutilisation des exemples dans la lexicographie bilingue”, In: Béjoint, Henri, Philippe Thoiron, *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, 103–110.
3. Bogaards, Paul (1994), *Le vocabulaire dans l'apprentissage des langues étrangères*, Paris: Didier.

⁴ Ovaj podatak može se protumačiti činjenicom da je izrada opšteg i školskog francuskog rečnika tekla paralelno i da je autorka školskog rečnika ujedno i deo tima koji je pisao opšti rečnik.

4. Celotti, Nadine (2002), „La culture dans les dictionnaires bilingues: où, comment, laquelle?“, *Éla. Études de linguistique appliquée*, 128, 455–466.
5. Cherifi, Nadir (2009), „L'écart culturel dans les dictionnaires bilingues: dictionnaires français-arabe, arabe-français“, *Éla. Études de linguistique appliquée*, 154, 237–248.
6. Dias Loguercio, Sandra (2013), *Dictionnaires bilingues et pédagogie de la lecture. Vers un dictionnaire français-portugais d'appui à la compréhension écrite et à l'apprentissage du vocabulaire en français langue étrangère* (Thèse de doctorat), Paris: Université Sorbonne Nouvelle – Paris 3. URL: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00957934/document>.
7. Dragičević, Rajna (2010), *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
8. Durbaba, Olivera (2011), *Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
9. Đukanović, Jovan (1995), „Rečnici: njihova izrada, vrste i primena u nastavi stranih jezika“, *Glosa*, 2, 9–18.
10. Emanuele, Valerio (2014), „Les critères de sélection des entrées lexicales dans les textes de présentation des dictionnaires bilingues franco-italiens“, *Éla. Études de linguistique appliquée*, 176, 469–485.
11. Gortan Premk, Darinka (2011), „O kvalifikatoru *figurativno* u srpskim (srpskohrvatskim) deskriptivnim rečnicima“, In: Ružić, Vladislava, Slobodan Pavlović (ur.), *Leksikologija. Onomastika. Sintaksa. Zbornik u čast Gordani Vuković*, Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 27–37.
12. Kostić-Tomović, Jelena (2010), „Klasifikacija rečnika i tipologija leksikografskih informacija“, *Prevodilac*, 63, 24–55.
13. Lehmann, Alise, Françoise Martin-Berthet (1998), *Introduction à la lexicologie. Sémantique et morphologie*, Paris: Dunod.
14. Lo Nostro, Mariadomenica (2005), „Panorama italien des dictionnaires italien-français/français-italien sur cd-rom“, *Éla. Études de linguistique appliquée*, 137, 95–117.
15. Mahtout, Mahfoud (2013), „La dimension culturelle de l'exemple dans le dictionnaire bilingue: le cas du *Dictionnaire français-kabyle* (1902–1903)“, *Éla. Études de linguistique appliquée*, 170, 227–239.
16. Marellò, Carla (1996), *Le parole dell'italiano. Lessico e dizionari*, Bologna: Zanichelli.
17. Mazet, Florence, Jovica Mikić (2016), „Traducteurs automatiques et apprentissage des langues“, *Les langues modernes*, 2/2016, 66–73.
18. Niklas-Salminen, Aino (2015), *La lexicologie* (2e édition), Paris: Armand Colin.
19. Pavlović Šajtinac, Maja V. (2017), „Principi koncipiranja dvojezičnih školskih rečnika“, *Filolog*, 16, 152–158.
20. Popović, Mihailo (2009), *Leksička struktura francuskog jezika: morfologija i semantika*, Beograd: Zavod za udžbenike
21. Raičević, Vučina (2011), *Rečnik lingvodidaktičke terminologije*, Beograd: Zavod za udžbenike.

22. Roberts, Roda (1996), „Le traitement des collocations et des expressions idiomatiques dans les dictionnaires bilingues”, In: Béjoint, Henri, Philippe Thoiron, *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve, Duculot, 181–197.
23. Samardžić, Mila (2011), *Pogled na reči*, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
24. Šipka, Danko (2006), *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina* (drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje), Novi Sad: Matica srpska.

Rečnici

Dvojezični školski rečnici

1. Dinić, Tanja (2012), *Francusko-srpski srpsko-francuski rečnik za osnovnu školu*, Beograd: Zavod za udžbenike.
2. Stojković, Jasmina, Katarina Zavištin (2016), *Italijansko-srpski srpsko-italijanski rečnik za osnovnu i srednju školu*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Dvojezični opšti rečnici

1. Točanac, Dušanka, Tanja Dinić i Jasna Vidić (2017), *Francusko-srpski rečnik*, Beograd: Zavod za udžbenike.
2. Klajn, Ivan (2000), *Italijansko-srpski rečnik* (Drugo, ispravljeno i dopunjeno izdanje), Beograd: Nolit.

Rečnici srpskog jezika

1. Klajn, Ivan, Milan Šipka (2007), *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, Novi Sad: Prometej.
2. Matica Srpska (2011), *Rečnik srpskoga jezika* (Izmenjeno i popravljeno izdanje), Novi Sad: Matica srpska.

Jovica M. Mikić
University of Banja Luka
Faculty of Philology

TREATMENT OF FIGURATIVE EXPRESSIONS IN TWO-WAY SCHOOL DICTIONARIES

Summary

This paper deals with the selection and the lexicographic treatment of figurative expressions in two dictionaries: a French-Serbian dictionary for elementary school students and an Italian-Serbian dictionary for elementary and secondary school students. First, the corpus is processed for the purpose of quantitative comparison of figurative expressions, then 18 related words from each dictionary are singled out in order for qualitative similarities and differences to be more thoroughly examined, with, finally, the same words being analysed by means of general two-way dictionaries. The highlights of the analysis are as follows: the number of marked figurative expressions is disproportionately greater in the dictionary intended for both elementary and secondary school students; translation equivalents are identical or very similar in both school dictionaries, with the exception of the way they are marked; both school dictionaries feature examples for all figurative meanings; and, the number of figurative meanings in school dictionaries is lower than in general dictionaries, but the former show more consistence with regard to their marking and exemplifying. As far as the results are concerned, they are interpreted through the prism of lexicological, lexicographic, and didactic factors. In the end, the author conclude(s) that an appropriate treatment of figurative expressions is one of the key reasons why two-way school dictionaries are still an indispensable tool in foreign language teaching.

► **Key words:** two-way school dictionary, figurative expression, lexicology, lexicography, foreign language teaching.

Preuzeto: 18. 10. 2019.
Korekcije: 9. 12. 2019.
Prihvaćeno: 11. 12. 2019.